

ΝΕΟΣ
ΕΛΛΗΝΟΜΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

LIBRAIRIE ET IMPRIMERIE
CI-DEVANT
E. J. BRILL.
LEIDE — 1904.

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ

ΤΟΥ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΔΟΥΚΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΦΡΑΓΚΟΥ ΑΤΖΑΪΩΛΗ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΟΥΚΑ ΜΕΔΙΟΛΑΝΩΝ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΝ ΣΦΟΡΤΣΑΝ

Ἐκδίδω ἐνταῦθα ἄγνωστον μέχρι τοῦδ' ἐπιστολὴν πρὸς τὸν
δοῦκα Μεδιολάνων Φραγκίσκον Σφόρτσαν φέρουσαν ὑπογραφὴν
Franchus de Aziolis Thebarum etc dominus. Εὑρον δὲ ταύ-
την ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῶν Μεδιολάνων (Archivio di Stato) ἐν τῷ
ρακέλῳ Potenze essere, Grecia. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, σωζομένη
ἐν πρωτοτύπῳ ἐπὶ χάρτου, ἔχει κατ' ἀκριβῆς ἀντίγραφον ὧδε·

Serenissime Princeps et Excellentissime Domine. Cum us-
que ad has Grecie partes de Vestre Celsitudinis potentia, prin-
cipatus amplitudine ac prope inaudita virtute militari singu-
larissima fama pervenerit, idcirco, confisus de fama predicta,
et cupidus militarem artem quam a teneris annis inchoavi, et
illi animum firmiter alligavi non modo relinquere sed illam
nullatenus exercere contra christianos pro eorum perfido ini-
mico Theuerorum imperatore, decrevi omnes meas cogitatio-
nes omniaque vota mea V. Cels^{mi} declarare, sperans ab ea pro
sua innata elementia omnem opem et favorem possibilem
obtinere. Hinc est, princeps collendissime, quod dum supe-
rioribus annis civitatis Athenarum aliarumque terrarum ei-
dem continguarum, prout pater patruusque et alij auctores
mei de stirpe mea annis centum et ultra decursis fecerunt,
dominarer, prelibatus Theuerorum Imperator, motus emulo-

rum insidijs et audita ineffabili fortitudine castrorum et civitatis mee Athenarum antelate, illam videre decrevit. Quam, cum primum inspexisset inexpugnabilem, et aliam sibi partem in suo dominio non habere, summum illi adhibuit amorem, ex quo me ab eius dominio illico voluit amoveri et meam sibi domum relinquere, et aliam civitatem nomine Thebe mihi assignavit, cuius alias progenitores mei etiam dominarunt, licet coacti a potentia prelibati Imperatoris patris illius dominium amiserint. Ab ea quidem Thebarum Civitate et alio opido pingui non minores recipio redditus et introitus quibus a prelibata Athenarum urbe percipiebam. Sed mihi non nulla repugnant contraria, unum videlicet, quod licet dominij nomine fungar, tamen considerans huius imperatoris sententiam crebram mutationem, et quod illius potentie, quamvis invitus, subicior, in dies nomen advente mihi assignare dubito. Aliud est quod onus unum pro dicto imperio intollerabile gero, quod videlicet cogor armis comittibusque meis divo marti devotis, quorum ductor et dominus sum, et forti dextera dimichari et invadere destruereque omnes nomen, vexillum ac opem fidei christiane gerentes. Hec quidem potissimum est illa causa qua crucior, qua angor, et qua mea urit et ponit conscientia, quod cum sim christicola, eiusdem fidei et religioni inimicari videar. Unde sciens me mortalem, et omnibus tellis et flagellis dei pro premissis esse proclivum, decrevi potius et domum propriam et dominium deserere, quam fidei christiane, quam collere semper volo, inimicus et invasor efficere. Ad Vestram igitur Exeellentiam, quam armis decoratam intelligo, confidenter recurro, ut si pro eius necessitatibus militum copiam augere desiderat, si quem fidelem et audacem armorum ductorem habere cupit, de me gestisque meis suscitare non spernet, et si me pro sua Sublimitate idoneum ac sufficientem accipiet, eaque mihi decenter iuxta honorem et condicionem meam de condigno stipendio providere placuerit, ducatos decem milia pro apparatu pro comittibus meis floridis et expertis in armis hic de meis exponere non dubitabo,

et ad Vestram Excellentiam illico me conferam, cui et animum et corpus meum quo utor omnesque fortunas meas libenter offero. que si contingerit me paratissimum animo sentiet pro sua sui que status salute vigilare. nec de ulla alia re cogitare. nisi omni cura et studio semper ea facere que vel ad conservationem sui status vel sui nominis diuturnitatem pertinebunt. Harum demum lator erit Franciscus Ursi dilectus meus familiaris. cui de premissis responsum dare et de his que nomine meo dicet fidem indubiam adhibere placeat. cuius gratie me devote comendo. Dat. Thebis X Februarij 1460.

Franchus de Aziolis Thebarum etc dominus.

Τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιστολῆς εἶνε σαφέστατον. γνωριμώτατοι δὲ εἰς τε ἐπιστέλλων καὶ ὁ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολή ἐκ τῶν ὀπισθεν διὰ τῶνδε· [Ill]^{mo} Principi et Exc^{mo} Domino D. Francisco [Sf]ortie Vicecomiti Duci Mediolani [pie] Anglerieque Comiti ac Cremona Domino. Καὶ ὁ μὲν Φραγκίσκος Σφόρτσας, εἰς ὃν ἀπευθύνετο ἡ ἐπιστολή, ἀνήκων εἰς τὸ γνωστὸν ἐπιφανὲς καὶ ἰσχυρὸν γένος, ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰακώβου Σφόρτσα καὶ δοῦξ Μεδιολάνων ἀπὸ τοῦ 1450 μέχρι τοῦ 1466. Ὁ δ' ἐπιστέλλων Φράγκος Ἀτζαϊώλης εἶνε ὁ υἱὸς τοῦ δουκὸς Ἀθηνῶν Ἀντωνίου Β', ὅστις, ὀμηρεύσας παρὰ τῷ Μωάμεθ ἐν Ἀδριανουπόλει, ἀνέλαβεν ἔπειτα περὶ τὸ 1451, ὑπ' αὐτοῦ προστατευόμενος, τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηνῶν, κατεχομένην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δουκὸς Νερίου Β' ὑπὸ τῆς χήρας αὐτοῦ Κιάρας καὶ τοῦ Βενετοῦ ἐραστοῦ αὐτῆς Βαρθολομαίου Κονταρίνη. Ἐγινώσκομεν δὲ μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ Φράγκου Ἀτζαϊώλη, ὅτι κατόπιν, τῷ 1458, ὅτε ὁ Μωάμεθ διέταξε τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Ὀμάρ τὸν υἱὸν τοῦ Τουραχάν νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀπέβαλε τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηνῶν, μάτην ὑπερασπισθεὶς τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ τῶν Τούρκων, ἀποχωρήσας δ' ἐκ τῆς πόλεως ἀπεσύρθη εἰς τὰς Θήβας, ἃς παρε-

χώρησεν ὁ Μωάμεθ εἰς αὐτὸν ὡς ὑποτελῆ. Ἄλλ' ἀργότερον, τῷ 1460, ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοῦ σουλτάνου ἐν Θήβαις¹.

Τὸ δὲ ἀνωτέρω ἐκδόθεν ἔγγραφον ἐπιβεβαιώνει μὲν ὅσα ἐγινώσκομεν περὶ τοῦ Φράγκου, παρέχει δὲ καὶ νέας ἀγνώστους μέχρι τοῦδε εἰδήσεις. Ὁ Φράγκος γράφει πρὸς τὸν δοῦκα τῶν Μεδιολάνων, ὅτι, μανθάνων τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἀρετὴν, ἀπευθύνεται πρὸς αὐτὸν, θέλων νάφιερῶση κατὰ τῶν Τούρκων τὴν στρατιωτικὴν τέχνην, ἧς ἤφατο ἀπὸ παιδῶν. Ἐπὶ τούτοις δὲ ἀφηγεῖται τὰ καθ' ἑαυτὸν. Ὁ πατήρ (Ἀντώνιος Ἀτζαϊώλης ὁ Β'), λέγει, καὶ ὁ πατράδελφος (Νέριος ὁ Β') καὶ ἄλλοι τῶν οἰκογενῶν ἐδέσποσαν τῆς πόλεως Ἀθηνῶν καὶ τῶν αὐτῇ συνεχομένων χωρῶν ἐπὶ ἔτη ἑκατὸν καὶ ὑπερέκεινα². Καὶ μέχρι μὲν τινος ἤρχε καὶ αὐτὸς τῆς χώρας, ἀλλ' ἔπειτα ὁ αὐτοκράτωρ (σουλτάνος) τῶν Τεύκρων, ἦτοι τῶν Τούρκων, παρακινήθεις ὑπὸ ἐπιβουλῶν τῶν ἀντιζήλων καὶ ἀκούσας τὰ κατὰ τὴν ἄρρητον ὀχυρότητα τῶν Ἀθηνῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἴδῃ τὴν πόλιν. Ἐπισκεφθεὶς δ' αὐτὴν καὶ ἰδὼν ἀπόρθητον, θέλων δὲ νάποκτήσῃ αὐτὴν καὶ ἐκβάλλῃ τὸν Φράγκον ἀπὸ τῆς ἰδίας ἀρχῆς, τὰς μὲν Ἀθήνας ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν, εἰς δὲ τὸν Φράγκον ἔδωκε τὰς Θήβας, ἃς ὁμοίως ἄλλοτε μὲν κατεῖχον οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, ἀλλ' ἀναγκασθέντες ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ εἰρημένου σουλτάνου εἶχον ἀποβάλλει. Ἀπὸ δὲ τῶν Θηβῶν καὶ ἄλλης πόλεως λιπαρᾶς ἢ εὐδαίμονος (*alio orido pingui*) ἀπελάμβανε κατὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ὁμολογίαν ὁ Φράγ-

¹ *Gregorovius Geschichte der Stadt Athen im Mittelalter* Τόμ. Β' σ. 371, 374, 379, 381, 395. Ἑλλ. μεταφρ. *Σπυρ. Π. Λάμπρου* Τόμ. Β' σ. 378, 380, 386, 388, 402 κ. ἑ.

² Ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Φράγκου δὲν εἶνε χρονολογικῶς ἀκριβής, ἐπειδὴ ὁ πρῶτος τῶν Ἀτζαϊωλῶν ὁ δεσπότης τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Νέριος Α', ἐγκαθιδρύθη ἐν αὐταῖς τῷ 1385, εἰς ἐκεῖνον δὲ τοῦ χρόνου μέχρι τοῦ 1460, ὅτ' ἐγράφετο ἡ ἐπιστολὴ, εἶχαν παρελθεῖ μόνον ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ἔτη. Ἄρα ὁ Φράγκος ἢ ἀνεπιστάτως εἶχε τῶν κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰδίου οἴκου ἢ ἐπίτηδες ἐνόμισεν, ὅτι μεγαλοποιεῖ αὐτὸν, παριστάνων περισσότερα τὰ ἔτη τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ.

κος προσόδους ὄχι ὀλιγωτέρας τῶν εἰσπραττομένων πρότερον ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ ταῦτα εὐχαρίστως εἶχον τὰ κατ' αὐτὸν ὡς πρὸς τὰλλα· ἀλλ' ἀνησύχει ὁμοῦς βλέπων τὴν συχνὴν μεταβολὴν τῆς γνώμης τοῦ σουλτάνου καὶ ἐφοβεῖτο μὴ ὑποπίση καὶ ἄκων εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Μέγιστον δὲ βᾶρος εἰς αὐτὸν ἦτο, ὅτι ἠναγκάζετο ὡς ὑποτελὴς τοῦ σουλτάνου, καίπερ χριστολάτρης ὢν, νὰ συστρατεύηται μετ' αὐτοῦ κατὰ Χριστιανῶν, ἄγων τὰς δυνάμεις ὧν ἠγεῖτο. Διὸ, γινώσκων ἑαυτὸν θνητὸν καὶ ὑποκείμενον εἰς τὰς δικαίας παρὰ θεοῦ τιμωρίας, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλίπη τὸν τε ἴδιον οἶκον καὶ τὴν ἀρχὴν μᾶλλον ἢ νὰ γείνη ἐχθρὸς καὶ ἐπιδρομεὺς τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἣν θέλει πάντοτε νὰ θεραπεύη. Προςφεύγει λοιπὸν πρὸς τὸν δούκα τῶν Μεδιολάνων, ὃν γινώσκει κοσμούμενον τοῖς ὅπλοις, καὶ ἐξαιτεῖται, ὅπως, ἂν χάριν τῶν ἰδίων ἀναγκῶν θέλη ναυξήσῃ τὸ ὑφ' ἑαυτὸν πλῆθος τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐπιθυμῆ πιστὸν καὶ τολμηρὸν ὄπλαρχηγόν (armorum ductorem), μὴ περιφρονήσῃ αὐτὸν καὶ τοὺς στρατιωτικούς αὐτοῦ ἄθλους καὶ ἀποδεχθῆ αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν ὑπηρεσίαν. Μισθὸν δ' ἐτήσιον ὀρίζει δεκακισχιλίων δουκάτων χάριν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν αὐτοῦ ἀκμαίων καὶ πεπειραμένων στρατιωτῶν. Στέλλεται δὲ ἡ πρὸς τὸν δούκα ἐπιστολὴ τοῦ Φράγκου διὰ τοῦ οἰκείου αὐτῷ Φραγκίσκου Οὕρη, δι' οὗ παρακαλεῖ νὰ στείλῃ εἰς αὐτὸν ὁ δούξ καὶ τὴν ἀπάντησιν.

Τοιαύτη ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Φράγκου Ἀτζαϊώλη, δεομένη ἐν τισιν ἐρμηνείαις καὶ ἄγουσα εἰς ἀναγκαίας τινὰς παρατηρήσεις. Αἱ ἐπιβουλαὶ τῶν ἀντιζήλων, περὶ ὧν ποιεῖται λόγον ὡς προκαλεσασῶν τὴν κατάβασιν τῶν Τούρκων εἰς τὰς Ἀθήνας, εἶνε βεβαίως· αἱ παρὰ τῷ σουλτάνῳ ἐν Ἀδριανουπόλει κατὰ τοῦ Φράγκου ἀντενέργειαι τοῦ Βενετοῦ Κονταρίνη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ δούκος τῶν Ἀθηναίων φόνον τῆς ἐν Μεγάροις καθειργμένης θείας Κιάρας. Λέγων δ' ὁ Φράγκος περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ Μωάμεθ, τοῦ σουλτάνου Μουράτ τοῦ Β', καταλή-

ψεως τῶν Θηβῶν, ἐννοεῖ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην διὰ τοῦ στρατηγοῦ Τουραχάν ἐν ἔτει 1446, ὅτε ὁ τέως ἐπὶ βραχὺ κατέχων τὴν πόλιν δεσπότης Πελοποννήσου Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ἠναγκάσθη νὰποχωρήσῃ εἰς Ἐξαμίλιον. Ἡ δὲ πλὴν τῶν Θηβῶν εἰς τὸν Φράγκον ὡς ὑποτελῆ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ παραχωρηθεῖσα λιπαρὰ ἢ εὐδαίμων πόλις ἦτο πάντως ἡ Λεβάδεια. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται πῶς ὁ Φράγκος, κατέχων τὰ περὶ τὰς Θήβας καὶ τὴν Λεβάδειαν, ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐτησίαν πρόσδοσιν ὄχι μικροτέραν τῆς πρότερον ἐκ τῆς Ἀττικῆς εἰσπραττομένης. Τίνες δ' οἱ Χριστιανοὶ, καθ' ὧν ἠναγκάζετο νὰ συστρατεῦνται μετὰ τῶν Τούρκων ὡς ὑποτελῆς τοῦ Μωάμεθ, δὲν πιστεύω νὰ θεωρηθῇ ἀμφίβολον. Ἐννοεῖ δὲ βεβαίως ὁ Φράγκος τοὺς δεσπότης τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸν κατ' αὐτῶν κατὰ τὰ ἔτη 1458 καὶ 1459 πόλεμον τοῦ Μωάμεθ. Καὶ δὲν ἦτο μὲν μέχρι τοῦδε γνωστὴ συμμετοχὴ τις τοῦ Φράγκου εἰς τοῦτον τὸν πόλεμον, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο γεγονός μεταξὺ τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ ἐν Θήβαις καὶ τοῦ ἔτους 1460, καθ' ὃ ἐγγράφη ἢ ἐπιστολῇ, δύναται νὰ νοηθῇ. Οὕτω δὲ ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ Φράγκος, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῶν ὑποχρεώσεων τῆς ὑποτελείας, συμμετέσχε τοῦ πολέμου ἐκείνου ἢ διὰ στρατιωτῶν ὑπ' αὐτοῦ παρασχεθέντων εἰς τὸν Μωάμεθ καὶ τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ ἢ αὐτὸς συνεχestraτεύσας, τοῦθ' ὀπερ συνάγεται ἐκ τῆς πρὸς τὸν Σφόρτσαν ἐπιστολῆς. Καὶ ὁμως ἐν τῷ πολέμῳ ἐκείνῳ τὰ ὄπλα τῶν Τούρκων δὲν ἐφέροντο μόνον κατὰ τοῦ Δημητρίου καὶ τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου πενθεροῦ τοῦ Φράγκου Ἀτζαϊώλη, τοῦ Δημητρίου Ἀσάν, ὅστις καὶ ἠναγκάσθη μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν νὰ παραδώσῃ τὸ ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενον ὄχυρον Μουχλίον. Διὰ τούτους τοὺς λόγους εἶνε πολὺ φυσικόν, ὅτι ὁ Φράγκος ἠσθάνετο τὴν ὑποχρέωσιν ἐκείνην ὡς βᾶρος ἐπαχθές (onus), καὶ ἐφοβεῖτο τὴν δικαίαν τιμωρίαν τοῦ θεοῦ.

Ἐντεῦθεν, βαρυνθεὶς τὸ ὑπὸ τοιοῦτους δρους ἄδωρον δῶρον

τῆς ἀρχῆς καὶ κινδυνεύων ἰσῶς, ἀπεφάσισε νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ ἀντὶ ἀξίου λόγου ἄλλως μισθοῦ, ἀναπληροῦντος τὰς ἐκ τῆς ἀρχῆς ὀφειλίας, εἰς τὸν δοῦκα τῶν Μεδιολάνων καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν φίλην Ἰταλίαν, ἐξ ἧς ὠρμῶντο οἱ πρόγονοι αὐτοῦ. Προβαίνων δ' εἰς ταύτην τὴν ἀπόφασιν, λίαν ἐπικαίρως ἐστρεψε τὸν νοῦν πρὸς τὸν δοῦκα τῶν Μεδιολάνων, ὅστις εἶχε πιθανώτατα πράγματι ἀνάγκην ναυξήσῃ τὰς στρατιὰς αὐτοῦ, ἅτε μέλλων σὺν τοῖς ἄλλοις νάναλάβῃ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον πρὸς τὴν Γένουαν, ὅστις ἔμελλε νὰπολήξῃ τῷ 1464 εἰς τὴν καθυπόταξιν τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης πολιτείας.

Τοιοῦτοι δὲ πόλεμοι παρεῖχον εὐκαιρίαν ἀρίστην εἰς τὴν δράσιν καὶ τὴν ἀνάδειξιν τῶν πολυθρυλῆτων σπειράρχων (capitani), οἷος εἶχε μὲν ὑπάρξει καὶ αὐτὸς ὁ Σφόρτσας, ἀναρρηθὲς ἔπειτα ἐπὶ τὴν δουκίαν καὶ διαδεχθεὶς ἐν Μεδιολάνοις τὸν Φίλιππον Μαρίαν Βισκόντην, ἐφιλοδόξησε δὲ μετὰ τὰς ἐν Ἑλλάδι ἀποτυχίας καὶ στενοχωρίας νάναδειχθῆ καὶ ὁ Φράγκος, παρέχων ἑαυτὸν *armogum ductorem*. Ἄλλ' ὅποιοί τινες ἦσαν οἱ στρατιῶται, μεθ' ὧν ἔμελλε νὰ ταχθῇ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Φραγκίσκου Σφόρτσα; Αἱ μὲν στρατιαὶ καὶ φρουραὶ τῶν ἐλληνίδων πόλεων ἐπὶ τῆς φραγκοκρατίας ἦσαν συνήθως, ἰδίως ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις, ὀλιγάνθρωποι, οἱ δὲ Ἀτζαῖῶλαι, μάλιστα πάντων τῶν ἐν Ἑλλάδι κρατησάντων Φράγκων συνδεθέντες μετὰ τῶν ἀρχομένων καὶ αὐτόχρομα ἐξελληνισθέντες, μόλις που δυνάμεθα νὰποδεχθῶμεν, ὅτι εἶχον ὀλίγους ἐκ Φλωρεντίας ἢ ἄλλοθεν τῆς Ἰταλίας μετακαλουμένους ἰδίους σωματοφύλακας. Χάριν δὲ τῆς ὑπηρεσίας τῶν ὀλίγων ἐκείνων, μεθ' ὧν ἐμελέτα νὰ μεταναστεύσῃ εἰς Ἰταλίαν, ἡ αἰτουμένη δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς συνοδοὺς ἐτησίᾳ σύνταξις δεκακισχιλίων δουκάτων ἦτο πάντως ὑπερβολικὴ. Εἰς τοὺς *comites* λοιπὸν αὐτοῦ, οὓς συμπαρελάμβανε συστρατευόμενος μετὰ τοῦ Μωάμεθ καὶ ὧν νῦν τὰς ὑπηρεσίας προέτεινεν εἰς τὸν Σφόρτσαν, δικαιούμεθα πιθανῶς νὰ τάξωμεν καὶ ἰθαγενεῖς Ἑλλήνας ἢ Ἀλ-

θανοὺς μισθοφόρους ἐκ Θηβῶν καὶ Λεβαθείας. Οὕτω δὲ ὁ μὲν Φράγκος αὐτὸς ἐσκέπτετο νὰ μεταβληθῆ ἀπὸ δουκὸς Θηβῶν καὶ Λεβαθείας εἰς τυχοδιώκτην *condottiere*, οἱ δὲ ὑπ' αὐτὸν ἐπιχώριοι ἄνδρες θάπέβαινον οἱ πρῶτοι τῶν ριψοκινδύνων ἐξ Ἑλλάδος στρατιωτῶν, οἱοὶ πολλοὶ κατόπιν κατετάσσοντο εἰς τὰς στρατιάς τῶν Ἑσπερίων, γνωσθέντες ὑπὸ τὸ ὄνομα *stradioti*.

Δυστυχῶς τὰρχεῖα τῶν Μεδιολάνων σιγῶσι περὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς αἰτήσεως τοῦ Φράγκου. Δὲν εὐρέθη ἄρα πρόθυμος ὁ Σφόρτσας νὰ δεχθῆ τοὺς ἔρους αὐτοῦ καὶ ἀπηξιώσεν αὐτὸν ἀπάντησεως ἢ ἡ οἰαδήποτε ἀπάντησις ἐδόθη μόνον προφορικῶς δεῖα τοῦ Φραγκίσκου Οὕρση, ἢ τέλος ἐγγραφή μὲν ἀπάντησις τοῦ δουκὸς τῶν Μεδιολάνων, ἀποδεχομένου ἢ ἀπορρίπτοντος τὰ προτεινόμενα, ἀλλὰ τὸ οἰκτεῖον ἐγγραφοὺν ἀπωλέσθη¹;

Ἄλλ' ὅπωςδήποτε πᾶσαν διαπραγματεύσιν διέκοψεν ἡ προέλαβεν ἐπεληθὼν βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ γράμματος ὁ κατὰ διαταγὴν τοῦ Μωάμεθ φόνος τοῦ Φράγκου. Περί τοῦ φόνου τούτου ἀναγινώσκομεν παρὰ τῷ Λαονίκῳ Χαλκοκονδύλῃ ἐν σ. 483 ἐκδ. Βόννης τάδε: Βασιλεὺς δὲ (ὁ Μωάμεθ) Ἀθήραζε ἀφικόμενος περιυῶν ἐπεσκοπεῖ τὴν τε παλαιὰν πόλιν καὶ τοὺς λιμένας· ἐξηγουμένων δὲ οἱ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει νεηλύθων ὡς Ἀθηναίων τινὲς συνθέμενοι προδοσίαν Φράγκῳ τῷ Βοιωτίας ἄρχοντι, πρότερον γενομένῳ Ἀθηναίων τυράννῳ, ἐς κίνδυνον ἀφίκοντο αὐτοὶ τε καὶ ἡ πόλις, ἐνταῦθα ἀναπεισθεὶς βασιλεὺς συλλαμβάνει δέκα τῶν ἀστῶν ἄνδρας τοὺς ὀλβιωτέρους καὶ ἀπάγαγὼν τούτους κατώκισεν ἐς Βυζάντιον. Κομιζόμενος μέντοι ἐπ' οἴκου καὶ πέμπων κήρυκας ἐκέλευε τὸν ἡγεμόνα Δημήτριον ὑπάγειν... Τὸν μὲν οὖν Φράγκον τοῦ (γρ. τὸν) Ἀντωνίου παῖδα, παι-

¹ Δὲν γινώσκω, ἂν εἶχε γνῶσιν τοῦ ἐγγράφου τοῦ Φράγκου Ἀτζαϊώλη καὶ μελέτησε τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ Φραγκίσκος *Rubieré* ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ *J. Sforza. Narrazione storica* (2 τόμοι. 1879). Μὴ ἰδῶν τὸ βιβλίον τοῦτο ἄγνοῦ, ἂν εἶνα πῶς τόχρημα ἱστορικὴ συγγραφή ἢ μόνον ἱστορικὴ μυθιστορία, ὡς ἠδύνατό τις ἴσως νὰ εἰπῆ καὶ ἐκ τῆς προεβήκης *Narrazione storica*.

δικά τε αὐτοῦ γεγόμενον, ὡς λέγεται, καὶ παραδόντα τὴν Ἀθηναίων Ἀκρόπολιν, πέμπων Ζαγάνω τῷ τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχῳ ἐκέλευεν ἀνελεῖν. Ζάγανος δὲ ἐς τὴν σκιηγὴν συγκαλέσας αὐτὸν ἐς οὐμίαν καθίστατο ἄχρι νυκτός, μετὰ δὲ, ὡς ἰππῶν ὥρμητο ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ σκιηγὴν, κελεύσαντος δὲ αὐτοῦ ταύτη ἀπέκτεινεν.

Κατὰ εἶνα δὲ μῆνα καὶ ἡμέραν τοῦ 1460 ἔγεινεν ὁ φόνος τοῦ Φράγκου οὔτε παρὰ τοῦ Χαλκοκονδύλη οὔτε ἄλλοθεν ποθεν μανθάνομεν. Τοῦτο δὲ μόνον διδασκόμεθα ἐκ τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ, ὅτι ὁ φόνος συνέβη μετὰ τὴν 10 Φεβρουαρίου, ὅτ' ἐγράφη αὕτη ἢ ἐπιστολή. Ἴσως δὲ καὶ τὰ παράπονα τοῦ Φράγκου καὶ τὰ σχέδια αὐτοῦ περὶ μεταναστεύσεως εἰς Ἰταλίαν, γνωσθέντα εἰς τὸν Μωάμεθ, ἐξήγειραν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ καὶ ἐπετάχυναν τὴν σκληρὰν ἀπόφασιν τοῦ σουλτάνου.

Ἐν τέλει σημειόνω, ὅτι τὸ ἐγγράφον φέρει καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ Φράγκου Ἀτζαϊώλη, ἧς πανομοιότυπος εἰκὼν θέλει ἐκδοθῆ ἔν προσεχεῖ τεύχει τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος μετὰ καὶ ἄλλων ἀνεκδότων σφραγίδων τῶν Ἀτζαϊωλῶν.